

Umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytið

Sent í samráðsgátt stjórnvalda
Reykjavík, 10. október 2025

Efni: Umsögn Bændasamtaka Íslands um áform um breytingu á lögum nr. 48/2011 um verndar- og orkunýtingaráætlun vegna vindorku og verndarflokks áætlunarinnar, mál nr. S-178/2025.

Í áformum þessum segir að markmið þeirra breytinga sem lagðar verða til á lögum nr. 48/2011, um verndar- og orkunýtingaráætlun, er að skýra málsmeðferð og meðhöndlun virkjunarkosta í verndar- og orkunýtingaráætlun. Áformað er að skerpa á vernd þeirra landssvæða sem eru flokkuð í verndarflokk áætlunarinnar þannig að þau landsvæði sem ástæða þykir að vernda sæti þeirri almennu vernd sem mælt er fyrir um í VIII. kafla 1. um náttúruvernd, nr. 60/2013, eins og kostur er, í stað þess að svæði í verndarflokki áætlunarinnar séu einvörðungu friðlýst gegn orkuvinnslu.

Markmið laga nr. 48/2011 um verndar og orkunýtingaráætlun er að tryggja að nýting landsvæða þar sem er að finna virkjunarkosti byggist á langtímasjónarmiðum og heildstæðu hagsmunamati þar sem tekið er tillit til verndargildis náttúru og menningarsögulegra minja, hagkvæmni og arðsemi ólíkra nýtingarkosta og annarra gilda sem varða þjóðarhag, svo og hagsmuna þeirra sem nýta þessi sömu gæði, með sjálfbæra þróun að leiðarljósi.

Bændasamtök Íslands vilja í því samhengi minna á mikilvægi þess að vernda landbúnaðarland og tryggja að slíkt land sé ekki raskað svo auðveldlega. Þegar teknar eru ákvarðanir um landnotkun þarf að hafa fæðuöryggi þjóðarinnar að leiðarljósi í samræmi við núgildandi þjóðaröryggisstefnu.

Jarðalög

Markmið jarðalaga nr. 81/2004 er að stuðla að því að nýting lands og réttinda sem því tengjast sé hagað í samræmi við landkosti og með hagsmuni samfélagsins og komandi kynslóða að leiðarljósi, að teknu tilliti til mikilvægis lands frá efnahagslegu, félagslegu og menningarlegu sjónarmiði. Markmið jarðalaga er þannig meðal annars að stuðla að fjölbreyttum og samkeppnishæfum landbúnaði, náttúruvernd, viðhaldi og þróun byggðar og um leið þjóðfélagslega gagnlegri og sjálfbærri landnýtingu. Tryggja skal svo sem kostur er við framkvæmd laganna að land sem er vel fallið til búvöruframleiðslu sé varðveitt til slíkra nota og að fæðuöryggi sé tryggt til framtíðar, sbr. 1. gr. laganna.

Vernd landbúnaðarlands

Í 5. gr. jarðalaga er kveðið á um að þar sem ráðgerðar eru breytingar sem fela í sér að land sé leyst úr landbúnaðarnotum, þ.e. að landnotkun breytist úr landbúnaði yfir í aðra landnotkun, skuli gera grein fyrir og taka afstöðu til:

- a) hvort landið sé stærra en þörf krefur að teknu tilliti til þeirra nýtingaráforma sem skipulagstillagan felur í sér, jafnframt, eftir því sem við á, hvort aðrir valkostir um staðsetningu komi til greina fyrir fyrirhugaða nýtingu á landi sem hentar síður til landbúnaðar og þá sérstaklega jarðræktar og
- b) hver áhrif breyttrar landnotkunar séu á aðlæg landbúnaðarsvæði, m.a. hvort hæfileg fjarlægð er milli lands með breyttri landnotkun og landbúnaðar sem fyrir er og hvort girt verði með nýtingaráformum fyrir möguleg búrekstrarnot af landinu í framtíðinni.

Samtökin telja óhætt að fullyrða að mikið verk sé enn óunnið til að landið verði skipulagt eins og skylt er. Enn er nokkuð langt í land að takast muni að kortleggja land á Íslandi. Þannig liggja ekki fyrir einfaldar staðreyndir, þrátt fyrir alla þá tækni sem aðgengileg er í nútímanum, til að mynda flatarmál

góðs ræktunarlands, jarðvegsgerð þess og ástand þess, hvaða land sé best hentugt fyrir frístundabyggð, íbúðarbyggð eða vindorku o.s.frv.

Einnig hefur borið talsvert mikið á því að deilur komi upp í dreifbýlinu þar sem ágreiningur er um nýtingu lands, en auðveldlega má koma í veg fyrir slík mál með því að sveitarfélög ráðist í flokkun landbúnaðarlands og skýri betur nýtingarmöguleika þess. Ávinningur þess að sveitarfélög flokki landið sitt er afar mikill og jákvæður og mun meðal annars liðka fyrir uppbyggingu atvinnulífs í dreifbýlinu, hvort sem það er fyrir vindorku eða landbúnað.

Að flokka gæði landbúnaðarlands og skipuleggja landið okkar með tilliti til alls mun það sjálfkrafa styrkja fæðuöryggi Íslendinga, ýta undir líffræðilegan fjölbreytileika og styrkja stóðir fæðukerfa með því að tryggja nýtingu landsins á sem besta hátt. Landbúnaður snýst að stærstum hluta um matvælaframleiðslu og er þannig hluti af matvælakefinu. Hluti af heilnæmri matvælaframleiðslu er að viðhalda gæðum þeirrar náttúru sem framleiðslan byggist á og þar gegnir landbúnaðarland mikilvægu hlutverki.

Vilja samtökin jafnframt leggja áherslu á að hafa vandaða byggð að leiðarljósi á grundvelli þjóðar- og fæðuöryggis til að tryggja ræktunarland og annað landbúnaðarland til landbúnaðarnota, í samræmi við bæði þjóðaröryggisstefnu, landbúnaðarstefnu til ársins 2040 og matvælastefnu til ársins 2040.

Sé tekið mið af mannfjöldaspá fyrir Ísland, og í raun fyrir heiminn allan, þá má ljóst vera að innlend matvæla- og fóðurframleiðsla og jafnframt orkuöryggi verður enn mikilvægari til framtíðar til að tryggja fæðu- og matvælaöryggi þjóðarinnar.

Með tilliti til alls framangreinds telja Bændasamtök Íslands að landbúnaðarland og vernd þess sé til þess fallið að takmarka hagnýtingu vindorku.

Að því sögðu eru fulltrúar Bændasamtaka Íslands reiðubúnir til frekara samráðs og samtals um þau atriði sem fram koma í umsögn þessari.

Virðingarfyllst,
f.h. Bændasamtaka Íslands

Margrét Ágústa Sigurðardóttir
framkvæmdastjóri

Katrín Pétursdóttir
lögfræðingur